

RAAMATUSOOVITUS

Joonistatud ruum. Tõid Eesti Arhitektuurimuuseumi kogust

Muuseumi südameks on tema kogud. Arhitektuurimuuseumi kollektsiooni üks väärtuslikemaid osi on arhitektuursed joonised: abstraktsed kavandid, detailideni viimistletud vaated ja suurejoonelised linnaruumilised lahendused, mille autor on paberile pannud oma käega. See on muuseumi n-ö kullafond, millest mitmed tööd on vaataja ees esmakordselt, teised aga leidnud juba laia tunnustust oma kunstilise väljendusrikkuse poolest. Raamatus ära toodud ligikaudu 150 joonist annavad pildi arhitektide visuaalse mõtte ajaloost alates 20. sajandi algusest kuni 1990. aastateni, praeguse digitaalajastu alguseni. Need on joonistatud ruumid, milles on esikohal arhitektide isikupära, aga ka ajastuomane kujutamisi viis ning soov arhitektuur publikule lähemale tuua. Lisaks albumile koos jooniste täpsete kirjelduste ja taustalooga leiab raamatust ülevaate nii arhitektuurimuuseumi kui ka arhitektuurijooniste ajaloost ning nende rollist tänapäeval. Mahuka väljaande eesmärk on tutvustada muuseumi kogu ning tõsta teadlikkust arhitektuurijooniste väärtuslikkusest, tänades ühtlasi kõiki annetajaid, tänu kellele on raamatus lahti rulluv arhitektuuriajalugu visuaalselt palju rikkam.

Koostajad: Sandra Mälk, Mait Väljas,
Anne Lass, Triin Ojari
Kujundaja: Kristo Kooskora
Väljaandja: Eesti Arhitektuurimuuseum, 2018
Raamat on eesti ja inglise keeles
Hind Arhitektuurimuuseumi raamatupoes 25 €

Avatud Majad nr. 41

Sillamäe

29.08.2018

Grupijuht Madis Tuuder, muinsuskaitaja

Ekskursioon saab teoks koostöös EV100 kunstiprogrammiga. NB! Igale registreerunud osalejale nime alusel ühekordne tasuta sissepääs Eesti Arhitektuurimuuseumi.

EESTI ARHITEKTUURIMUUSEUM
MUSEUM OF ESTONIAN ARCHITECTURE

EESTI KULTUURKAPITAL

Sillamäe

II maailmasõja järel sisuliselt uue linnana kerkinud Sillamäe on üks terviklikumaid ja arhitektuurselt kvaliteetsemaid nõukogude tööstuslinnu, mis Eestisse rajati. Siin on ilmekalt esindatud ja loetavad pea kõik nõukogudeaegsed linnaehituslikud ja arhitektuurikihistused stalinismist postmodernismini välja. Nõukogude perioodil suletud linna staatuse olnud Sillamäe kerkis peamiselt siia rajatud salajase metallurgiakombinaadi tarbeks, lisaks paigutati siia elama ka hulgaliselt põlevkivikaevureid. Arvestades linna erilist staatust ja otsest seotust nõukogude aatomi- ja sõjateostusega, olid siinsed elanikud ka olmelises mõttes üsna privilegieeritud seisuses. Erilisest rollist üliiriigi militaartööstuse ahelas annavad tunnistust ka siia kerkinud tüüpelaamute pisut elitaarsemad lahendused, korrastatum linna-ruum jpm. Eripäraseks teeb linna Eestis veel ka see, et pea kogu perioodi vältel projekteerisid seda Leningradi ja Moskva arhitektid, kodumaised said kätt proovida peamiselt vaid Hruštšovi sula ajal. Nõukogude aja lõpuks oli Sillamäel ligi 22 000 elanikku, kellest tänaseks on alles jäänud umbes 15 000.

Stalinistlik linnasüda

Sillamäe linnaehituslikuks pärliks on sõja järel rajatud kompaktna ja esinduslik stalinistlik linnasüda. Klassitsistliku hoonestusega perimetraalseid kvartaleid seovad üheks sirged puiesteed ning avarad väljakud. Ideaallinna rajamise püüdlustest annavad tunnistust ka rohked haljasalad ning avarad trepid. Linna-ruumi vormivad maalilisemaks ka mitmed looduslikud elemendid – Sõtko jõe paisjärvede kaskaad, pikuti linna läbiv Balti klindi astang ning mõistagi meri, mille kaldal linn asub. Projekteerimisinstituudis Lengiprošaht 1940. aastate lõpus kavandatud linnaku südameks on haljasalana lahendatud keskväljak, mida ääristavad kultuurimaja ning linna juhtkonna hoone, mida markeerib sihvakas torn. Eesti luterlike kihelkonnakirikute torni meenutav maamärk on küll vastuolus stalinistlike kaanonitega, kuid väidetavalt olevat Leningradi projekteerijad saanud seda kavandades inspiratsiooni just meie kirikute kelltornidest,

pidades neid Eesti asulate sümboliks ja loomumomaseks elemendiks.

Kultuurimaja

Sillamäe kultuurimaja on üks väljapaistvamaid näiteid Eesti alale rajatud stalinistlikust arhitektuurist. Linna esimese generaalplaani joonistel aastast 1946 on keskväljaku ansambel koos kultuurimajaga juba sellisel kujul olemas nagu see hiljem ka üldjoontes välja ehitati. Kultuurimaja paigutati pargiga piirnevale küljele, selle ette kavandati lopsaka kujundusega skväär. Masaja hoone rajamisel kasutati Projekteerimisinstituudis Lengiprošaht välja töötatud 300-kohalise maaklubi tüüplahendust (arh. Aleksandr Popov), kuid arvestades hoone rõhutatud monumentaalsust ja rikkalikke interjööre, ei olnud see tõenäoliselt mõeldud siiski mitte kolhoosikülade vaid väiksemat sorti töölisasulate tarbeks. Maja avati 1950. aastal ning see hakkas kandma S. M. Kirovi nim. Kultuurimaja nime. Juba ehituse ajal sai selgeks, et Sillamäe jaoks jääb see maja väikseks ning 1950. aastate keskel rajati saali rõdu ja loožid, millega saadi juurde ligi 150 istekohta. Hiljem tehti hoonele veel mitmeid ümber- ja juurdeehituse projekte (viimane neist 2003. aastal), kuid ükski neist ei realiseerunud. 2013. aastal lõppesid ehitismälestisena kaitse all olevas hoones põhjalikud restaureerimistööd.

Mere pst promenaad

Stalinistliku linnasüdame üheks peamiseks linnaehituslikuks teljeks on paraadne lai bulvar, mis kulgeb peaväljakult mööda astangut alla laskuvate treppide juurest mereni. Kogukate kortermajadega ääristatud alle rekonstrueeriti 2017. aastal (arh. Vladimir Orlov, OÜ Zoroaster), selle käigus asendati vanad ülekasvanud puud uutega, mistõttu on keskväljakult taas võimalik nautida merevaadet, samuti rajati bulvari lõppu mere kaldale retrospektiivses laadis puhkeala koos paviljoniga. 2020. aastaks on kavas bulvari jätkuna mere äärde rajada ka rannapromenaad, mida nõukogude ajal piiritsooni markeerivale mererannale rajada poleks lubatudki.

I mikrorajoon

Linna kõige uuem ning visuaalselt ka domineerivaim piirkond on stalinistlikust linnakeskusest idasse rajatud I mikrorajoon. Järkjärgult kerkinud elamumassiivi vanem järk on hoonestatud 1960. aastatel peamiselt kodumaiste nn hruštšovkadega (seeria I-317 elamu); uuem, peamiselt 1980. aastatel valminud osa langeb juba postmodernismi aega ning on seetõttu ka väliselt pretensioonikam ja eripalgelisem. Tegemist on Eestis ainukesel kompaktsel ja nii massiivse elamurajooniga, mis on kavandatud Vene arhitektide poolt ning kus on kasutatud Venemaal välja töötatud tüüpprojekte ja nende erilahendusi. Rajooni planeeringu on koostanud nimekad Vene arhitektid Juri Vuima ja Vjatšeslav Loktev, neist esimene oli tegev just kinniste militaar- ja aatomilinnade (sh. näiteks Ignalina Aatomi-elektrijaama linn Visaginas Leedus) kavandamisega, teine sai aga tuntuks utoopiliste tulevikulinnade teooria viljelemisega. Vene arhitektide käekiri ongi eelkõige tajutav just pisut mahlakamas fassaadikujunduses, teisalt ka hoonete raskepärases ja maskuliinses üldilmes. Hubasust aitab aga luua fassaadidel domineeriv punane keraamiline tellis, mille kasutamine selle defitsiitsuse tõttu mujal Eestis toona nii massiline ei olnud. Mikrorajooni peamiseks planeeringuliseks selgrooks on pikuti elamumassiivi läbiv jalakäijate promenaad, mida ääristavad perimetraalselt asetsevad teeninduspindadega kortermajad. 1990. aastate alguses jäi rajooni väljaehitamine pooleli.

Koolimaja

I mikrorajooni servale kerkis ühena viimastest nõukogude ajal valminud hoonetest mastaapne koolimaja. 1990. aastal valminud hoone rajamisel kasutati Venemaal Tüüp- ja Eksperimentaalprojekteerimise Teadusliku Uurimise Keskinstituudis välja töötatud tüüpprojekti (arh. Gazerov, Stempkovski, Koroljova, 1983). Täna paikneb hoone poolelijäänud mikrorajooni servas, ehitustegevuse jätkudes pidanuks see aga paiknema selle keskmes. Ruudukujulise põhiplaani hoone teevad sopiliseks nurkadest eenduvad klasside korpused; aula

ja spordisaal on paigutatud hoone keskmesse. 1700-le õpilasele mõeldud koolihoones on kasutatud võrreldes teiste toonaste tüüpkoollimajadega mitmeid uudseid ja eripäraseid lahendusi – näiteks on osades 4. korruse klassiruumides läbi lagede ulatuvad valgusšaftid ning õppetöö mugavamaks korraldamiseks on hoones palju eri suuruse ja otstarbega klassiruumi- ja kabinette. Pisut tavatu ruumilahenduse tingis ka maja teine võimalik funktsioon. Nimelt on see projekteeritud arvestusega, et kriisilukorras on hoonet hõlpsasti võimalik kasutusele võtta haiglana, sealjuures on läbi lahendatud ka võimalike opisaalide ja palatite asukohad. Samuti pidi olema võimalik keldri tehnilisi abiruumi tuumaõnnetuse või -rännaku korral ümber kohandada radiatsioonikaitse- ehk tuumavarjenditeks. Viimane oli Nõukogude Liidu avalike hoonete puhul samas üsna tavaline lahendus. Valmides asus siin tegutsema Sillamäe 5. Keskkool (tänapäevane Sillamäe Kannuka Kool), õpilasi on koolis hetkel ca 450.

Tekstid ja foto Madis Tuuder